

שולחן ערוך

רמ"א

משנה ברורה

הערות- הרב נבנצל (מוגה בידי הרב)

סימן א'

סעיף א: יתגבר כארי לעמוד בבוקר (א) לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר (ב) השחר¹. הגה: ועכ"פ לא יאחר זמן התפלה (א) שהצבור מתפלל (טור). הגה: ² שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה וצמעות (ד) הגדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו צדיקו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כלאנו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו צמעות המלך. כ"כ כשיש האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה צמעותו, כמו שנאמר: אם יסתר איש צמעותו ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג, כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת וצושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב), ולא יתבייש (ה) מפני בני אדם (ו) המלעיגים עליו בעבודת השי"ת³. (י) גם בהלכות לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו יקום (ה) בזריזות לעבודת בוראו יתצדק ויתעלה (טור).

(א) לעבודת בוראו - כי לכך נברא האדם כמו שאמר הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'. ואף אם ישיאו יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול או ישיאו בקיץ לומר איך תעמוד ממתך ועדיין לא שבעת משנתך יתגבר עליו ואל ישמע לו ויחשוב בנפשו אלו היה נצרך לעמוד לשרת לפני מלך ב"ו כמה היה זהיר וזריז לעמוד בהשכמה להכין עצמו לעבודתו כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא⁴:
(ב) השחר - בשל"ה כתב סוד לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבוקר הן בערב. ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישן יטול ידיו אף שנשאר מושכב. ומכ"ש שלא ילך ד"א בלי נטילת ידים. וצריך מאד לזהר בזה. ובזוה"ק מפליג עבור זה בעניו למאד כי הוא משהה על עצמו רוח הטומאה⁵. ומ"מ חלילה לעבור שום איסור עבור חסרון נט"י כגון לעצור עצמו מלהשתין ע"ז או ליקח מים שהכין חבירו עבור עצמו אם לא שברור לו שיתן תיכף תמורתם אחרים ויש שנכשלין בזה. אם אירע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבם אליו נהגו קצת מבעלי הנפש שהולכים פחות פחות מד"א וכתב השערי תשובה ע"ז דלא נהירא דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו⁶. י"א דלענין זה אמרינן כולא ביתא כד' אמות דמי אבל אין לסמוך ע"ז כ"א בשעת הדחק. אם אירע כשמשכים בלילה שאין לו מים ליטול ידיו ג"פ כראוי להעביר רוח הטומאה אעפ"כ חלילה לו לבטל מד"ת משום זה עד שיאיר היום אלא יטול מעט או ינקה ידיו בכל מידי דמנקי ויברך וילמוד כדין התלמוד והפוסקים:
(ג) שהצבור מתפלל - היינו אעפ"י שלא יעבור זמן תפלה מ"מ מצוה עם הצבור ועיין לקמן סוף סק"ט:
(ד) הצדיקים - דהיינו שיצייר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השי"ת כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו⁷ וכתבו בשם האר"י ז"ל שיצייר שם הוי"ה תמיד נגד עיניו בניקוד יראה כזה יִהְיֶה וזהו סוד שויתי ה' לנגדי תמיד וזה תועלת גדול לענין היראה. ויש שהיו רגילין מחמת זה לעשות מנורות של קלף מצויירים להניח בסידורים וכתבים בהם שויתי ה' וגו' בן ד' אותיות ושאר שמות ומנורה כזה היתה נקראת בשם שויתי והטעם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימת השם וכתב בש"ת בשם התבואת שור שראוי לאזור חיל לבטל המנהג כי ע"פ הרוב אינם משמרים את הקלף כראוי ותשפתכנה בראש כל חוצות וגם כמה פעמים בא לידי מחיקת השם. ונראה דבמנורות הגדולות המצויירות על קלף שקובעים בה"כ לפני העמוד תחת טבלא של זכוכית שאין שייך בזה

¹ מי שיקום בשעה כזו ויהיה עייף כך שלא יוכל ללמוד היטב ביום- עדיף שלא יקום. וכן תפילה בנץ אף שעדיפה על תפילה במניין (אם אין במקומו)- עכ"פ אם יהיה עייף בלימודו- יתפלל בשעה יותר מאוחרת.

² לא צריך לחשוב שבגלל שהדברים כתובים ברמ"א הבי"י לא מסכים לכך אלא מקור הדברים ברמב"ם.

³ שמעתי מפי מו"ר ר' יחזקאל לווינשטיין ז"ל שמצד אחד אמרו שלא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו, אבל מצד שני אמרו שלא יעשה דברים שמלעיגים עליו ? אז הוא אמר שאם זה מעשים של צדקות (לא הלכה שאותה חייבים לקיים)- אז לא יעשה בפני בני אדם המלעיגים עליו, אך אם זה דרך חיים אז יעשה אף אם מלעיגים עליו ואף אם זה לא חובה.

⁴ בכ"ז צריך לישון מספיק כך שיהיה לו כח ללמוד ביום. וגם מה שכי' לקום בחצות ולומר תיקון חצות מי שאין לו כח יותר טוב שלא יעשה את זה.

⁵ אבל שמעתי מהרב [הגרש"י אויערבאך] זצ"ל ששמע מהרב דוד בהר"ן זצ"ל שיש מסורת איש מפי איש מהגר"א זצ"ל שמאז שנשרף על קידוש השם* הגר צדק אברהם בן אברהם הגרף פוטוצקי בטלה הרוח רעה על הידיים. והרב פרש שזה רק לענין דברים שמקורם מהזוהר כגון לענין זה שלא צריך להקפיד על ד' אמות בלי נטילת ידיים אבל לא שמונת לנגוע בפה או באוזניים או בעיניים- זה לא. (*הוספת העורך: הרב שליט"א ביקש שלא אכתוב בהערות את המילה "השם" כאות ה עם מקף אלא כפי שכי' "השם", ולכן בלני"ד כך יהיה בכל הערות לקמן.)

⁶ כוונת המשני"ב לפסוק כמו השע"ת כי הוא מקשה שלא נהירא.

⁷ אבל אסור ח"ו לעשות לעצמו ציור מהקב"ה או שיש לו דמות כלשהי ח"ו כי אין לו שום דמות. גם לצייר את הקב"ה כאור גדול זה אסור כי גם אור גדול זה דבר גשמי- אין שום דמות שאפשר לצייר את הקב"ה.

טעם הנ"ל לית לך בה עכ"ל. והקובעין בעמוד בלא טבלא יש למחות בידם כי ע"י הנרות שקובעין בעמוד בא ברוב העתים לידי מחיקת השם ח"ו⁸ :

(ה) מפני בני אדם - ועכ"פ לא יתקוטט עמהם מפני שמדת העזות מגונה מאד ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפילו בעבודת הש"י⁹ כי יקנה קנין בנפשו להיות עז אפילו שלא במקום עבודתו ית' (ב"י) ועיין בבה"ל:

(ו) המלעיגים עליו - וכן אם הוא אדם בינוני עומד במקום גדולים לא יתבייש מהם ללמוד ולעשות המצוה אך אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפניהם טוב יותר. ומיהו בפני בינונים שילמדו ממנו י"ל טוב יותר לעשות בפניהם שילמדו ממנו לעשות כמעשהו אך יכוין לבו לש"ש ולא להתפאר חלילה:

(ז) גם בהצנע לכת - ר"ל אף בשעה שהוא בביתו בהצנע ג"כ יהיה לכתו עם ה' אלהיו וכמו שמסיים והולך:
(ח) בזריזות - לאו דוקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום כי זה מזיק לגוף [גיטין דף ע' 10]. טוב לומר תיכף בקומו מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך. ותיבת בחמלה יהיה באתנחתא ורבה אמונתך בלי הפסק והוא מן הכתוב חדשים לבקרים וגו' שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבוקר. וא"צ לזה נט"י ואף אם ידיו מטונפות כי אין מזכיר בזה הנוסח לא שם ולא כינוי ומ"מ ללמוד נראה דאסור קודם שנטל ידיו ובלא"ה אסור קודם ברכת התורה¹¹ ועיין לעיל סוף סק"ב:

סעיף ב: המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות, רצויה.

סעיף ג: (ט) ראוי לכל ירא שמים (י) שיהא מיצר ודואג על (יא) חורבן בית המקדש.

(ט) ראוי לכל וכו' - והמקובלים האריכו מאוד בגודל מעלת קימת חצות כי רבה היא וכבר נדפס בסידורים סדר ההנהגה ע"פ כתיב האר"י ז"ל. וזמן חצות הוא תמיד באמצעות הלילה ממש בכל מקום ואפילו בלילות הארוכות או הקצרות והיא י"ב שעות אחר חצי היום¹² והעת להתאונן על החורבן נכון יותר שיהיה קודם חצות מעט ומחצות ואילך יעסוק בתורה ובסוף הלילה יבקש צרכיו וי"א אז שומרים לבוקר¹³ ואם הוא קרוב להנץ החמה יאמר המזמורים לבד וידלג הקינות ואח"כ יאמר שומרים לבוקר. ואחר התיקון שיעור משניות קודם לכל דבר ואם זכה לחכמת האמת עת ההיא מסוגלת מאוד. האחרונים קבלו משכבי עד קומי היינו משבועות שאומרים שכבי עד ט"ב שאומרים קומי א"צ לקום בלילה¹⁴ וי"א מט"ו באב עד ט"ו באייר יקום והנהגים ע"פ קבלה סוברים שצריך לקום תמיד. חבורה שנתחברו יחד לומר תיקון חצות בצבור אין למנעם ואדרבה ברוב עם הדרת מלך. וטוב יותר שיאמרו את התיקון בבהכ"נ משיאמרוהו בחדר הסמוך לו דבהכ"נ קדיש טפי וגם שיהיו מעשרה הראשונים. וצריך ביחוד להזהר מאוד מאוד משיחת חולין בניעורם בלילה. ומי שאינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישן בעת התפלה מוטב לישן כל הצורך¹⁵ ומ"מ יהיה זהיר מאוד לקום שעה ולפחות חצי שעה קודם קריאת השמש לבהכ"נ כדי שיהיה יכול להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיות:

שיהא מיצר - אבל התורה והתפלה יהיה בשמחה:

(יא) חורבן בה"מ - כתב של"ה שבכל סעודה יאמר על נהרות בבל ובשבת וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשוב ד' וגו'. והעיקר שידע מה קאמר ואחר כונת הלב הן הדברים¹⁶ :

סעיף ד: טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות (יב) בלא כוונה¹⁷.

⁸ במקום שאין נרות אלא מדליקין ע"י חשמל- אין שייך הטעם הזה.

⁹ אלא במקום שמוכרח.

¹⁰ יש אומרים שאם אומר את "מודה אני לפניך... רבה אמונתך"- זהו שיעור הזמן המספיק בדיוק כדי לא לקום פתאום.

¹¹ אבל ללמוד בהרהור זו מחלוקת האם מותר ללמוד בהרהור לפני ברכות התורה או לא- השו"ע מתיר והגר"א אוסר. לפי הגר"א אדם שרוצה ללמוד בהרהור אז אם יש מי שיוציא אותו אח"כ י"ח ברכות התורה יכול להרהר כעת ברכות התורה ואח"כ ללמוד (ואז ישמע הברכות מאחר), אך אם אין מי שיוציא אותו י"ח אז לא יעשה כן כי אז לא יוכל לברך שוב ונכנס לספק לפי השו"ע האם יצא י"ח בברכות שברך.

¹² יש חולקים על זה אבל כך המשנ"ב פוסק.

¹³ אני לא יודע מה התפילה הזאת.

¹⁴ מפני שהלילות קצרים, אבל בארצו של המשנ"ב הלילות בקיץ הרבה יותר קצרים משל א"י.

¹⁵ זה למי שאינו לומד בישיבה אך הלומד בישיבה צריך גם לשים לב שיהיה עירני בלימוד, ואם זה יפגע לו בלימוד אז לא יעשה את זה. הלומד בישיבה אין לו לשנות מסדרי הישיבה. הלומד שלא בישיבה ילמד בזמנים שלומד בהם יותר טוב- גם אם בגלל זה לא יקום בחצות או לפני עה"ש. בלימוד חשוב הכמות אבל חשוב מאוד האיכות ג"כ. אומרים ששאלו את הרב מבריסק למה הוא לא קם לתפילת ותיקין? אז הוא אמר שבליילה אני חייב ללמוד כל עוד יש לי כח, אח"כ בבוקר אין לי כח לקום לתיקין.

¹⁶ מבי טעמים תקנו לומר: א. ד"ת על השולחן. ב. הזכרת החורבן. אם עוסק בדברי תורה אחרים ג"כ טוב אבל אם לא עוסק צריך לומר את הדברים האלה. וכשעוסק בתורה אומנם אין הוא מזכיר את החורבן אך לפחות אומר ד"ת על השולחן, ולכן גם כשאומר ד"ת טוב להגיד מזמורים אלו.

¹⁷ אף שדברי השו"ע נאמרו גם לגבי פסד"י עכ"פ מכיוון שיש חשש שבימינו אם יקצר לבסוף יאמר גם את המעט ללא כוונה- אז יאמר את הכל.

(יב) בלא כונה - אבל אם המרבה כיון ג"כ המרבה טוב יותר. ואם הממעט יש לו אונס ואינו יכול להאריך או שהוא משער בעצמו שאם יאריך לא יהיה יוכל לכיון וממעט בתחנונים ואומרם בכונה נחשב לפני הש"י כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכונה וע"ז שנינו אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים. וכן לענין ת"ת הענין כן כי הכל תלוי לפני הש"י אם עושה כל אשר בכוחו לעשות. ומי שהוא בעל תורה ויש לו לב להבין וללמוד יכול למנוע מלומר הרבה תחנות ובקשות הנדפסות בסידורים¹⁸ וטוב יותר שילמוד במקומם. וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום אם מעט ואם הרבה כי הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ותבלין היצה"ר הוא תוכחת מאמרי הז"ל¹⁹ :

סעיף ה: טוב לומר (ג) פ' העקדה (בראשית כב, א - יט) ופ' המן ועשרת הדברות ופ' עולה (ויקרא א, א - ז) ומנחה (ויקרא ב, א - יג) (יד) ושלמים (ויקרא ג, א - יז) (טו) וחטאת (ויקרא ד, א) ואשם. הגה: ודוקא ביחיד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום, אבל אסור לאומרים (טז) בלצור (תשובת הרשב"א סי' קפ"ז).

(יג) פרשת העקדה - קודם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת. ואין די באמירה אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויכיר נפלאות ד' וכן מה שאמרו בגמרא כל האומר תהילה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ג"כ באופן זה. וטעם לאמירת כ"ז כי פרשת עקידה כדי לזכור זכות אבות בכל יום וגם כדי להכניע יצרו כמו שמסר יצחק נפשו ופרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית וכדכתיב המרבה לא העדיף והמעטי לא החסיר להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה ואיתא בירושלמי ברכות כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו ועשרת הדברות כדי שיזכור בכל יום מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו בה²⁰ ופרשת הקרבנות דאמרינן במנחות זאת תורת החטאת כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו'.

(יד) ושלמים - וה"ה פרשת תודה דגם היא בכלל שלמים. ואחר עולה ושלמים ותודה יאמר פרשת נסכים כי אין זבח בלא נסכים אבל חטאת ואשם אין טעון נסכים²¹ :

(טו) וחטאת - עיין במ"א שכתב דאם יודע שנתחייב חטאת יאמר פרשת חטאת קודם ומדברי שארי הפוסקים לא משמע כן²² :

(טז) בצבור - מפני הכופרים שיאמרו אין תורה אלא זו ובפרט בזמנינו ולכך אין כותבין אותו ג"כ על קונטרס המיוחד לצבור²³. יש שכתבו דלא אסור לאומרו בצבור אלא לקובעו בין הברכות כמו ק"ש²⁴ אבל קודם ב"ש מותר אף בצבור. ואנן נקטינן לאסור בצבור כלל וכלל²⁵ וביחיד דווקא שלא בתוך התפלה אבל לקבוע בתוך הברכות גם ליחיד אסור [ע"ת וארה"ח]:

סעיף ו: פרשיות הקרבנות לא יאמר אלא (יז) ביום (וע"ל סי' מ"ז סעיף י"ג).

(יז) ביום - דאין הקרבנות קרבין אלא ביום אבל פרשת הכיור ופרשת תרומת הדשן יכול לאמר קודם היום ואם אין לו פנאי יכול לאמר גם פרשת הקרבנות בלילה. ואם צריך עמידה עיין בסימן מח' במ"ב סק"א. כתב בשל"ה דבשבת ויו"ט לא יאמר יה"ר דאין קרבן נדבה בא בהם²⁶ אבל הפרשיות אין הפסד לאומרן כקורא בתורה ומ"מ אם הוא בן תורה מוטב יותר שיעסוק בפרשה דיומא. מי שהוא אבל לא יאמר פרשת הקרבנות²⁷ :

¹⁸ אך "איזהו מקומן" ו"ר ישמעאל" זוהי תקנת גאונים ויש לאומרם אלא שאם יש לו חברותא לפני התפילה יכול לאומרם אחר התפילה וכן פרשת התמיד יש לאומרה ויכול להשלים עד זמן התמיד - עד ד' שעות מתחילת היום. אך התחנונים שבתפילת שני וחמישי חייב לאומרן. ויאמר פרשיות אלו אף בשבת.

¹⁹ שאלו אותי פעם שהרי הגר"א כי שעל כל ג' שעות לימוד מספיקה דקה של מוסר אז א"כ הכי הרבה צריך ח' דקות ביום אז למה בישיבות יש סדר של חצי שעה לימוד מוסר ? אז אמרתי שזה נכון שעל כל ג' שעות של תורה מספיקה דקה אחת של מוסר אבל על כל הזמן של ביטול תורה צריך יותר זמן של לימוד מוסר.

²⁰ ואם לא זכר שם אז בברכת "אהבה רבה" יזכור (הוספת העורך: באמירת וקרבנות מלכנו לשמך הגדול) מעמד הר סיני. וכן יש כאלו שאומרים שש זכירות בכל יום אז ג"כ מזכיר מעמד הר סיני.

²¹ בסידורים כמדומני לא נדפס פרשת נסכים, וגם לא כל הפרשיות האלו של קרבנות נדפסו בסידורים.

²² עכ"פ לא לפני פרשת קורבן התמיד שהוא קודם לכל הקרבנות.

²³ ומה שנהגו לכתוב על פרוכת או על ארון הקודש מכיוון שאין שם אלא רק מס' מילים ובזה אין לומר שמא יאמרו

שרק זה כי בתורה שהרי אין לזה משמעות: זכור את-א את מה? ולכן אין חשש.

²⁴ כי במקדש היו אומרים אותו יחד עם קריאת שמע.

²⁵ שאלת תלמיד: מדוע א"כ האשכנזים נהגו לעמוד בקריאת י' הדברות ? תשובת הרב: אכן יש בכך בעיה והרמב"ם בתשובה אוסר. והמנהג התחיל בגלל שהיה עולה גאון וכולם היו עומדים לכבודו ונשארים על עומדם. והנהגים לעמוד לפחות יעמדו מתחילת העלייה. והנמצא בבית כנסת בו כולם עומדים יש בעיה שיישב-אף שהרמב"ם אומר שכשכולם חולים לא נאמר לבריא שיהיה חולה...

²⁶ ובלוח כ' שגם אין לומר היה"ר שלפני פרשת התמיד בשבת מכיוון שאין מבקשים בקשות בשבת. אך היה"ר שלפני הלימוד יש לאומרו אף בשבת מכיוון שזוהי תקנת חז"ל.

²⁷ אך פרשת התמיד אולי כן, כפי שאומר המשנ"ב שמותר לאומרה אף בט' באב. ועל דבריו שם אומר הרב [הגרש"ז איוערבאך זצ"ל] שאלו שכל השנה לא אומרים פרשת התמיד אז גם בט' באב ובימי אבל לא יאמרו פרשת התמיד.

סעיף ז: כשיסיים פרשת העולה יאמר: יר"מ שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי עולה, וכך יאמר אחר פ' המנחה והשלמים, מפני שהם (יח) באים נדבה.

(יח) באים בנדבה - אבל אחר פרשת החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה אא"כ עבר עבירה שחייבים עליה חטאת וכן אשם ואשם תלוי קי"ל דאינה באה בנדבה²⁸. והאחרונים כתבו בשם רש"ל דיש לומר אף לאחר חטאת ואשם יה"ר רק שיאמר בלשון ספק דהיינו יר"מ אם עברתי עבירה שחייבים עליה חטאת שיהיה זה נחשב כאלו הקרבתי חטאת ואם לאו יהיה כקורא בתורה וכה"ג יאמר ג"כ אחר פרשת אשם אך המ"א הקשה עוד איך יאמר אם נתחייבתי חטאת הא קי"ל לענין חטאת דבעי ידיעה בתחלה שחטא ע"כ העלה המ"א דלענין חטאת לא יאמר כלל היה"ר רק לענין אשם ודאי ואשם תלוי יוכל לאמר יה"ר זה דעל תנאי אך אם לבו נוקפו שמא עבר על חטא והיה לו ידיעה שחטא ושכח יוכל לאמר ג"כ היה"ר אחר חטאת בדרך תנאי [ש"ת]:

סעיף ח: יאמר (יט) עם הקרבנות פסוק: (כ) ושחט אותו, על ירך המזבח צפונה לפני ה' (ויקרא, א, יא).

(יט) עם הקרבנות - וכהיום נוהגין לאמרו אחר פרשת התמיד:
(כ) ושחט אותו - דאיתא במדרש דכל מי שאומר פסוק זה הקדוש ברוך הוא זוכר עקידת יצחק:

סעיף ט: יש נוהגין לומר פרשת הכיור (שמות ל, יז - כא) ואח"כ פרשת תרומת הדשן (ויקרא ו, א - ו) ואח"כ פ' התמיד (במדבר כח, א - ח) ואח"כ פרשת מזבח מקטר קטורת (שמות ל, ז - י) ופרשת סמני הקטורת ועשייתו (שמות ל, לד - לו).

²⁸ באשם תלוי יש מחלוקת אם הוא בא נדבה או לא.

סימן ב'

סעיף א: לא ילבש חלוקו (א) מיושב¹ (טור) אלא יקח חלוקו ויכניס בו (ראשו) וזרועותיו בעודנו שוכב, ונמצא (ב) כשיקום שהוא מכוסה².

(א) מיושב - דאז בהכרח יתגלה גופו והאדם צריך להתנהג בצניעות ובושה לפני הקדוש ברוך הוא ואפילו כשהוא לילה ובחדרי חדרים הלא מלא כל הארץ כבודו וכחשיכה וכאורה לפניו יתברך. וכן צריך לזוהר תמיד מחמת טעם זה שלא במקום הכרח מלגלות מבשרו ואפילו מעט כל מה שדרכו להיות מכוסה בבגדים לעולם אבל רשאי לגלות ידו עד קוב"דו[מרפק]³ וצוארו עד החזה ע"כ האנפלאות[גרביים] יראה ללבשם או לפשטם ג"כ תחת הסדין שלא לגלות רגליו שדרכן להיות מכוסות לעולם במדינות אלו⁴ שאין הולכין יחף אפילו בקיץ וכן כל כיוצא בזה אם לא שאי אפשר בענין אחר וכן בבית המרחץ שדרכן של בני אדם לילך שם ערומים וא"א בענין אחר אין בזה משום פריצות וכן כשרוחץ בנהר הדין כן רק יזהר לפשוט וללבוש סמוך לנהר כל מה שאפשר בכדי שלא ילך בגילוי הגוף שלא לצורך ואפילו ערותו א"צ לכסות בירידתו לנהר ולא עוד אלא שהמכסה נראה כאלו בוש בדבר וכאלו כופר בבריתו של אברהם אבינו אך בעלייתו מן הנהר שפניו כלפי העם ישחה או ישים ידו כנגד ערותו לכסותה ובלבד שלא יגע בה כמו שיתבאר בס"ס ג'. איתא בש"ס חלוק של ת"ח כל שאין בשרו נראית מתחתיו. והאידיא אין נוהרין בזה משום שהולכין הכל בבתי שוקיים ואין הבשר נראית:

(ב) כשיקום - ר"ל כשיקום ויצא מתחת כיסוי סדינו שהיה מונח שם ערום כשפשט חלוקו יהיה עתה תיכף מכוסה כי יפול חלוקו על כל גופו מעצמו ועיין לקמן סימן רל"ט ס"ב לענין פשיטת החלוק. המניח מלבושיו מראשותיו משכח לימודו ואפשר אם מניח דבר אחר המפסיק בין ראשו לבגדיו אין קפידא וכן יזהר מלבוש ב' מלבושים יחד בפ"א⁵ כי קשה לשכחה⁶. הקורא כתב שע"ג הקבר⁷ או המסתכל בפני המת משכח לימודו ועיין עוד בפמ"ג מדברים המחזירים הלימוד:

סעיף ב: אל יאמר: הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו, ג).

סעיף ג: ידקדק (א) בחלוקו ללבושו כדרכו שלא יהפוך הפנימי (ד) לחוץ.

(ג) בחלוקו - אף על פי שהוא תחת כל המלבושים⁸ וכ"ש בשאר בגדים:
(ד) לחוץ - ויראו תפירות המגונות ואמרי החלוק ויתגנה בעיני הבריות ואם לא נזהר והפך אם ת"ח הוא צריך לפשוטו ולחזור ללבשו כדרכו שלא יהיה בכלל משניאי ח"ו ושאר כל אדם אין צריך ולתפלה אפילו כל אדם צריך לפשוטו וללבשו כדרכו שראוי אז להדר בגדיו כמבואר בסימן צ"א. טוב שישים שני צדי המלבוש ביד ימינו וילבש הימין ואח"כ השמאל ויכוין כי הכל נכלל בימין ומן הימין בא לשמאל. כתב הרמב"ם מלבוש ת"ח יהיה מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהם. ולא ילבש לא מלבוש שרים שהכל מסתכלים בהם ולא מלבוש עניים שהוא מבה את לובשיו אלא בגדים בינונים נאים ע"ש עוד⁹:

¹ אם הוא ערום בלי בגדים.

² אני חושב שאם הוא עם פיג'מה ניתן ללכת להתלבש בבית המרחץ, אך איני יודע אם הרב [הגרש"ז אויערבאך זצ"ל] היה מסכים לזה.

³ לפי המשנ"ב אין לילך עם שרוול קצר שלא מגיע למרפק ולכן גם אין לצאת מתחת לסדין עם גופייה הקצרה מאורך זה, אך הרב [הגרש"ז אויערבאך זצ"ל] אמר שמקילין ללכת עם שרוולים קצרים.

⁴ ארץ ישראל אולי לא שייך ל"מדינות אלו" כי בקיץ כן הולכים יחף, וסנדלים גם נחשב "יחף". ציבור שאדם משתייך אליו נקרא מנהג המדינה בתנאי שציבור זה שומר תורה ומצוות, אך ציבור אינו שומר תורה ומצוות לא קובע מנהג.

⁵ לכאורה גם אם מכניס רגלו אחת בתוך המנעל ובינתיים גורב השנייה- גם אז נחשב ללבוש ב' מלבושים יחדיו.

⁶ דבר זה לא נזכר בש"ס, הגמרא מונה דברים הגורמים לשכחת הלימוד ואת זה היא לא מונה. שאלת תלמיד: אז אם כן אם ממחר למשל ללימודו אי"צ להקפיד בזה? תשובת הרב שליט"א: כן.

⁷ לכן עושים אותיות שוקעות- שבהן אין בעיה.

⁸ כגון גופייה.

⁹ שאלת תלמיד: האם תלמיד ישיבה יש לו דין ת"ח לעניינים אלו כי מסתכלים עליו? תשובת הרב: יכול להיות, לחומרא הוא צריך לחשוב שהוא ת"ח. שאלת תלמיד: האם כשיצא במלבוש נקי והתלכלך לו במשך היום חייב ללכת ולהחליפו מיד או שיכול לחכות לסוף היום? תשובת הרב: אני לא יודע אם היום כ"כ מקפידים על כתמים, לא יודע.